

Jakub Affelski, Zbigniew Dłubakowski

Badania archeologiczne na wielokulturowej osadzie w Legardzie, stanowisko 1 (AZP 52-52/1), gm. Gostynin, woj. mazowieckie, w latach 2005-2006

■ WSTĘP

Archeologiczne badania ratownicze na stanowisku 1 w Legardzie, gm. Gostynin, woj. mazowieckie, poprzedzające budowę obwodnicy Gostynina, prowadzono w sezonach 2005 i 2006. Eksploatacją objęto teren o łącznej powierzchni 17244,16 m². Podczas badań odkryto i wyeksplorowano 452 obiekty nieruchome oraz pozyskano liczne zabytki, w tym 13 986 fragmentów ceramiki naczyniowej, 170 fragmentów kości zwierząt, 89 przedmiotów krzemienych, 7 przedmiotów kamiennych. Chronologia odkrytych zabytków obejmuje szerokie spektrum czasowe od epoki kamienia po nowożytność.

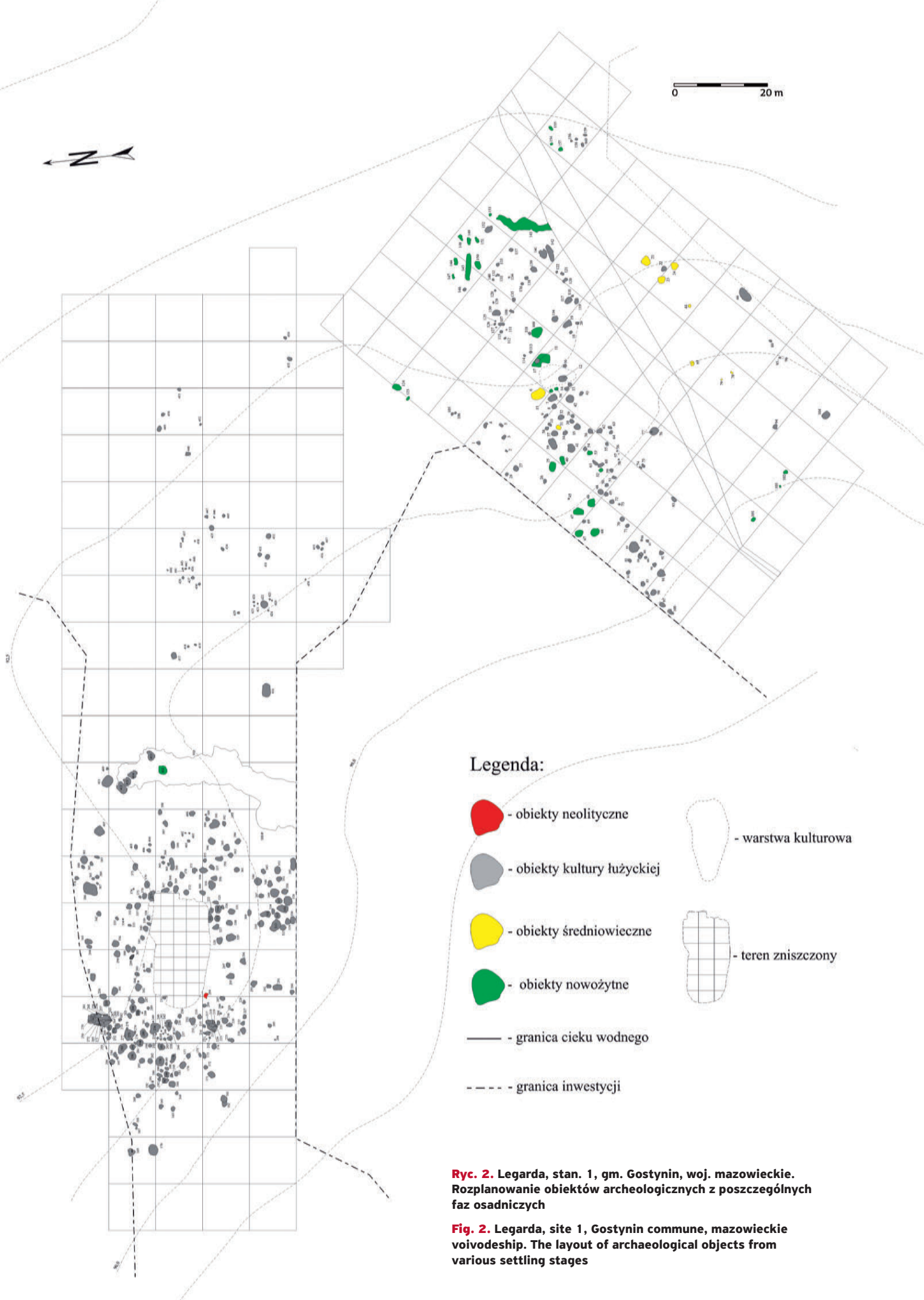
Stanowisko położone jest na północnym obrzeżu Równiny Kutnowskiej (Kondracki 2002). Zajmuje obszar ok. 5 ha, ograniczony od strony wschodniej linią zabudowań wsi, od strony zachodniej doliną rzeczki Osetnicy – wschodniego dopływu Skrwy i przecięty w części południowej przez bezimienny ciek wodny, wpadający od wschodu do Osetnicy (Ryc. 1).

Badana część stanowiska od strony południowej (odcinki I, II) obejmowała swym zasięgiem krawędź równiny o podłożu piaszczysto-gliniastym i stok doliny wyżej wspomnianego cieku wodnego, a od strony północnej piaszczyste wyniesienie terenowe nad rzeką Osetnicą

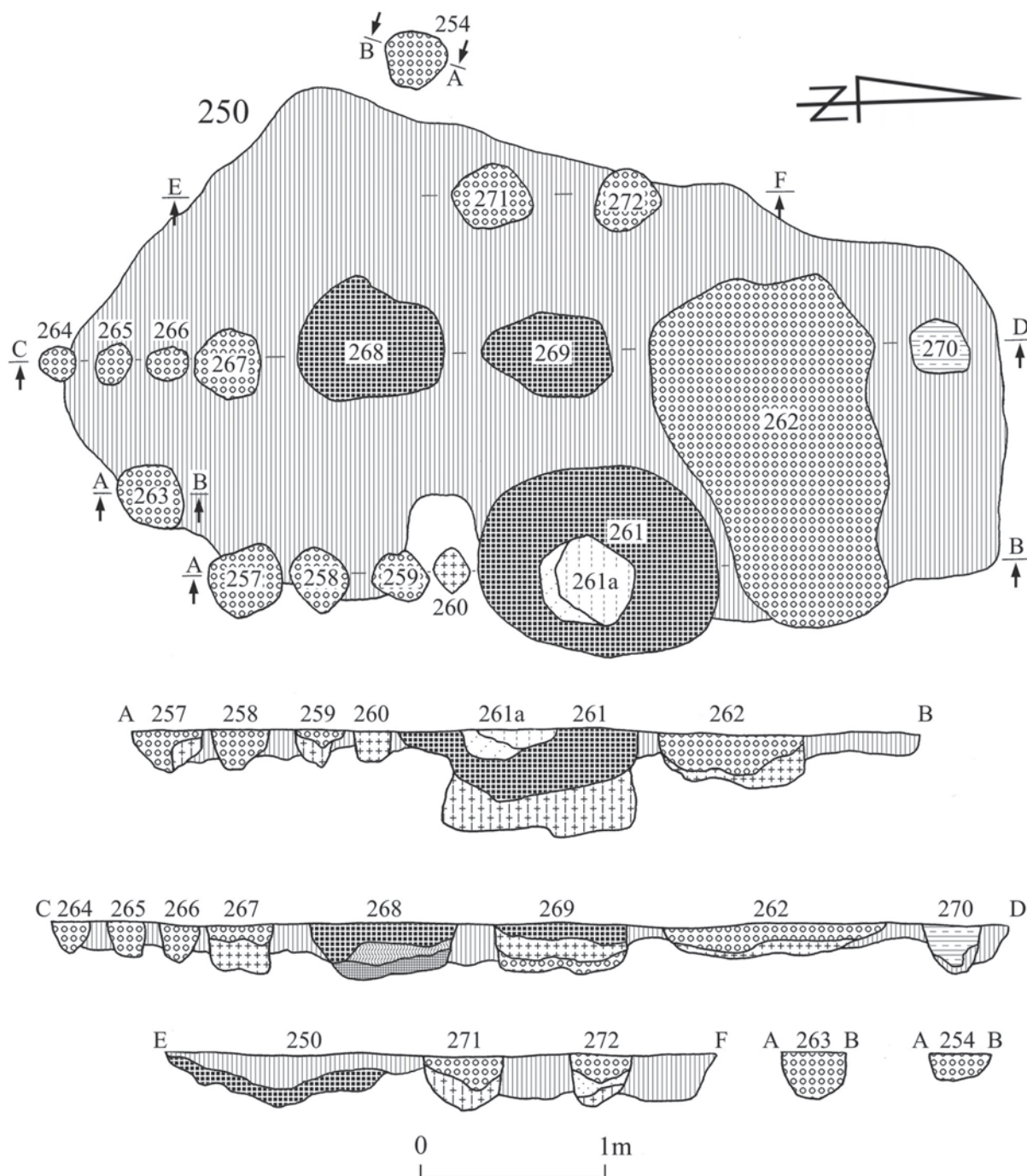
Ryc. 1. Legarda, stan. 1, gm. Gostynin, woj. mazowieckie. Lokalizacja stanowiska na mapie

Fig. 1. Legarda, site 1, Gostynin commune, mazowieckie voivodeship. Location of the site

Ryc. 2. Legarda, stan. 1, gm. Gostynin, woj. mazowieckie. Rozplanowanie obiektów archeologicznych z poszczególnych faz osadniczych

Fig. 2. Legarda, site 1, Gostynin commune, mazowieckie voivodeship. The layout of archaeological objects from various settling stages

Ryc. 3. Legarda, stan. 1, gm. Gostynin, woj. mazowieckie. Obiekty ludności kultury łużyckiej

Fig. 3. Legarda, site 1, Gostynin commune, mazowieckie voivodeship. Objects of Lusatian culture

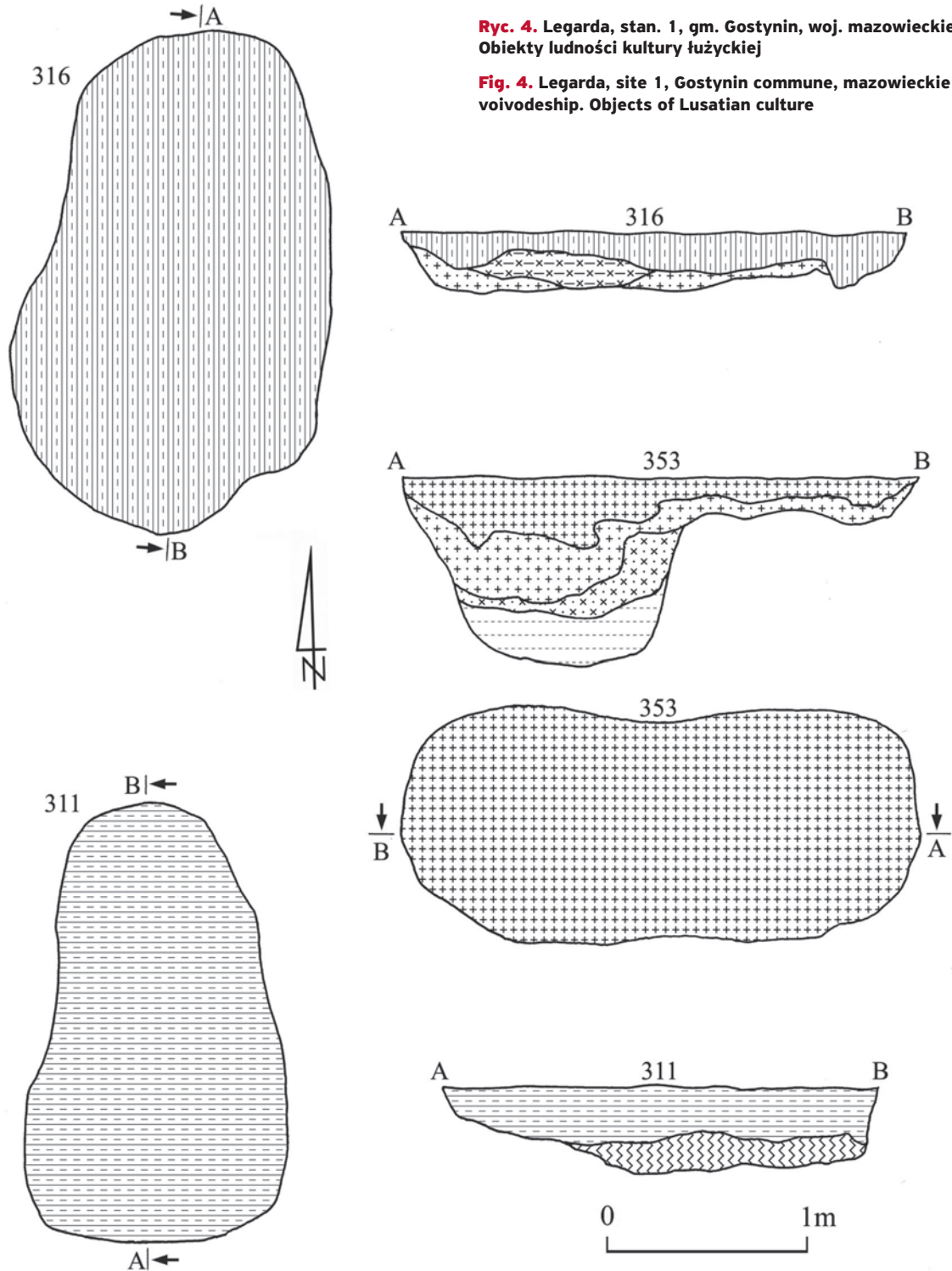
(odcinek III) i piaszczysto-gliniaste wypłaszczenie terenu na wschód od wyniesienia (odcinki IV – VI).

■ OSADNICTWO NEOLITYCZNE

Fazę osadniczą związaną z okresem neolitu reprezentuje ubogi zestaw źródeł: 1 obiekt (389), 3 fragmenty ceramiki naczyniowej oraz 1 fragment czworobocznej siekiery krzemiennej. Zestaw źródeł reprezentuje epizod osadniczy związany z rozwiniętą kulturą pucharów lejkowatych (Matuszewska 2008).

■ ZJAWISKA OSADNICZE EPOKI BRĄZU I WCZESNEJ EPOKI ŻELAZA

Osadnictwo rozwiniętej epoki brązu i wczesnej epoki żelaza na stanowisku 1 w Legardzie związane jest z szeroko pojętą kulturą łużycką (dalej: KŁ). W ramach tego taksonu zarejestrowano 413 obiektów (Ryc. 2-4), 12 563 fragmenty ceramiki naczyniowej (Ryc. 5 i 6), 81 narzędzi krzemiennych (nie wydaje się, aby wszystkie rejestrowane w zespołach KŁ przedmioty krzemienne związane były z tą kulturą, zapewne

Ryc. 4. Legarda, stan. 1, gm. Gostynin, woj. mazowieckie. Obiekty ludności kultury łużyckiej

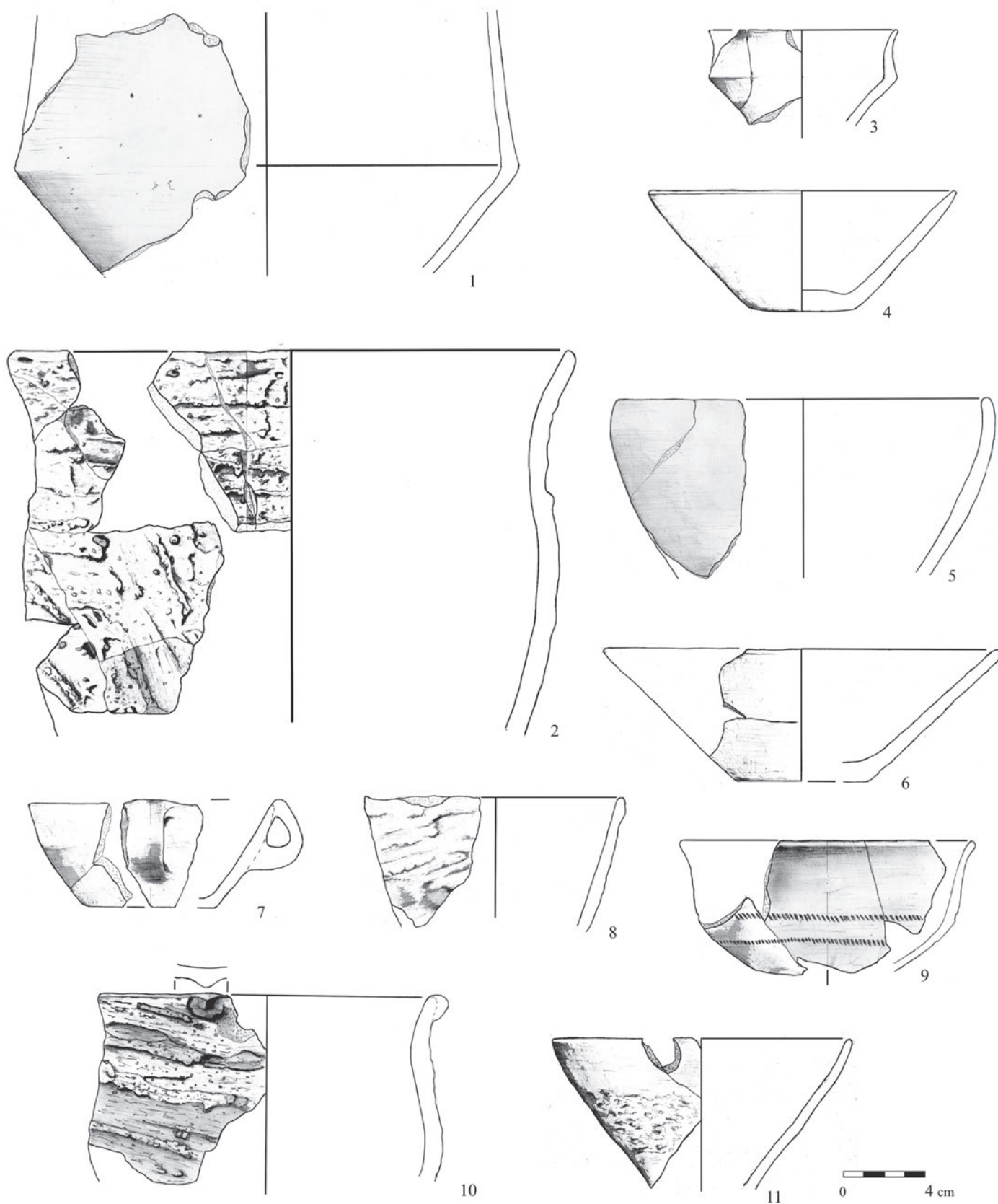
Fig. 4. Legarda, site 1, Gostynin commune, mazowieckie voivodeship. Objects of Lusatian culture

w kontekście zjawisk podepozycyjnych, do obiektów KŁ trafiły materiały o starszej chronologii), 4 siekierki kamienne (Ryc. 6), fragment żarna kamiennego, 2 fragmenty przęślików, 1 krążek gliniany, 230 fragmentów pokonsumpcyjnych kości zwierząt.

Zestaw obiektów wziemnych reprezentuje klasyczne spektrum tego typu jednostek rejestrowanych na osadach KŁ, na całej ekumenie jej występowania (Ryc. 3 i 4). W jego skład wchodzi: półziemianki, jamy gospodarcze, jamy zasobowe, jamy zawierające spaleniznę (suszarnie, wędzarnie, doły do gotowania), paleniska

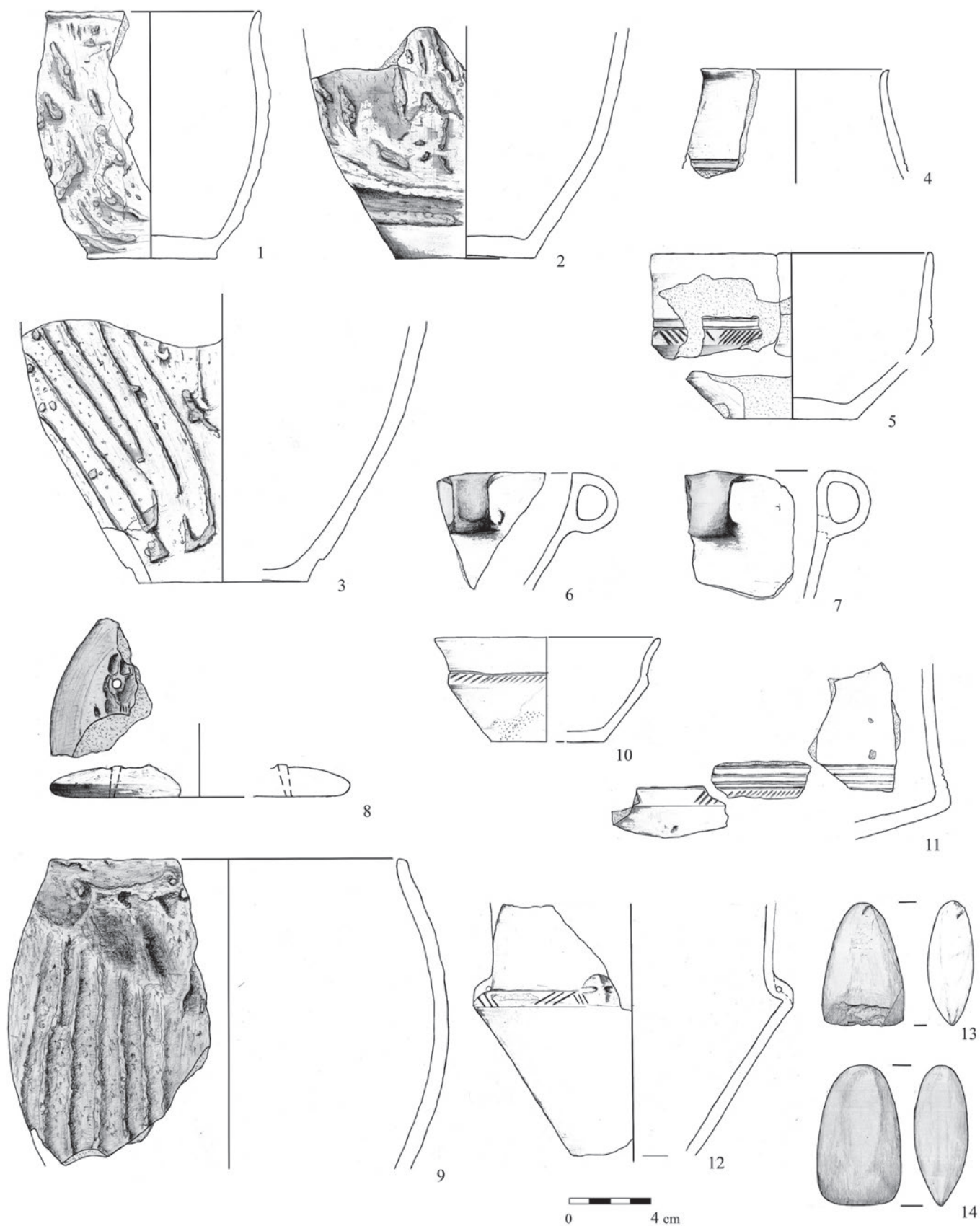
i ogniska, dolki posłupowe tworzące sporadycznie niewielkie, zwarte układy. Nietypowym zjawiskiem zarejestrowanym w trakcie badań jest wystąpienie na osadzie 3 grobów ciałopalnych KŁ (obiekty 404, 405 i 416). Kontekst występowania wszystkich zespołów wskazuje jednoznacznie, że nie tworzą one ani nie należą do większego zbioru obiektów o podobnej funkcji, który można by było określić mianem cmentarzyska.

Pozyskana ceramika naczyniowa wchodzi w skład klasycznego – osadowego zestawu form, w którego skład wchodzi: czerpaki, kubki, amfory, misy, garnki,

Ryc. 5. Legarda, stan. 1, gm. Gostynin, woj. mazowieckie. Ceramika ludności kultury łużyckiej: 1 – obiekt 7; 2 – obiekt 82; 3 – obiekt 116; 4, 5 – obiekt 119; 6 – obiekt 120; 7, 8 – obiekt 139; 9 – obiekt 187; 10 – obiekt 192; 11 – obiekt 307 (rys. Z. Nowakowski)

Fig. 5. Legarda, site 1, Gostynin commune, mazowieckie voivodeship. Ceramics of Lusatian culture: 1 – object 7; 2 – object 82; 3 – object 116; 4, 5 – object 119; 6 – object 120; 7, 8 – object 139; 9 – object 187; 10 – object 192; 11 – object 307 (drawing by Z. Nowakowski)

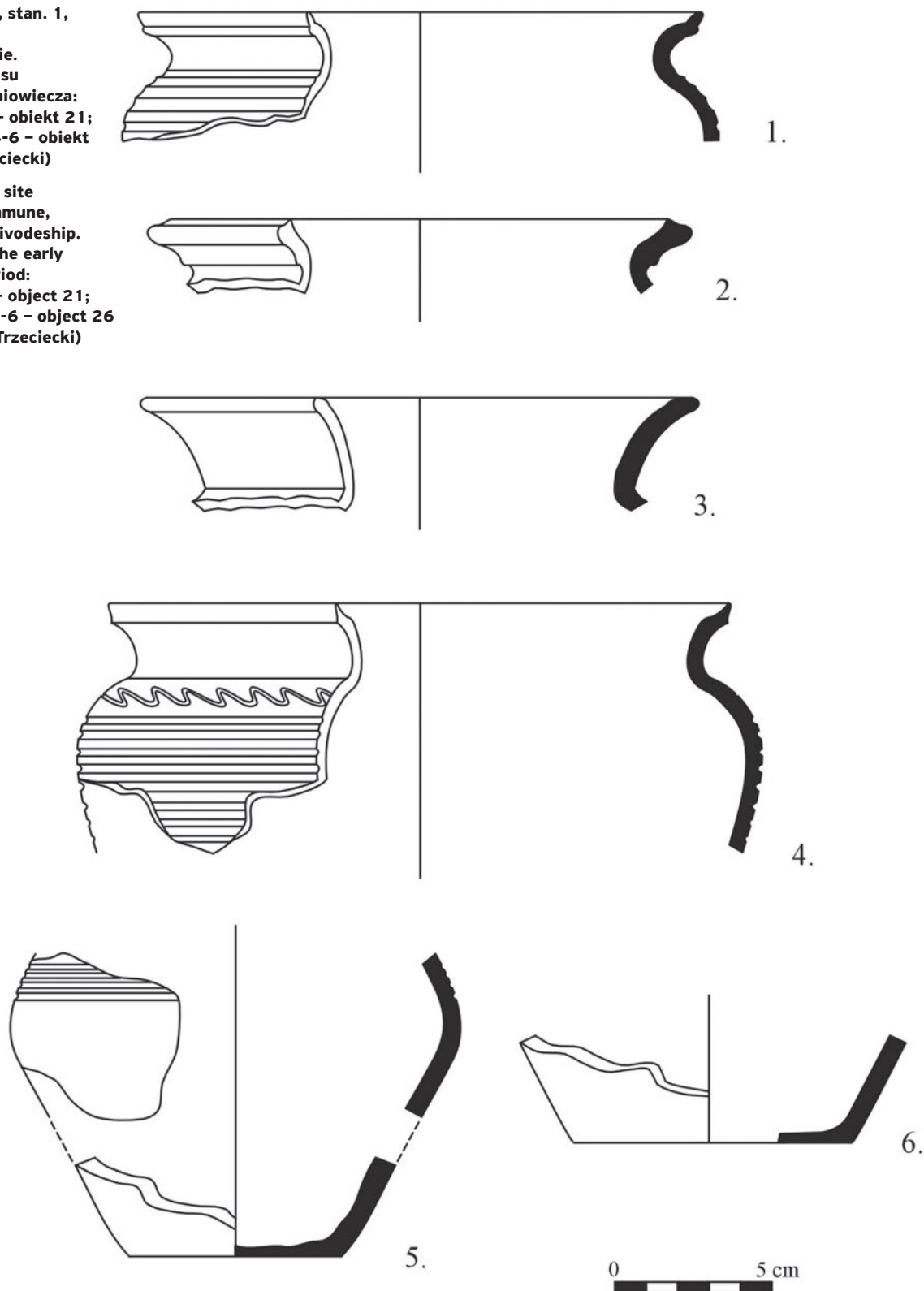

Ryc. 6. Legarda, stan. 1, gm. Gostynin, woj. mazowieckie. Ceramika ludności kultury łużyckiej: 1, 2 – obiekt 352; 3 – obiekt 404; 4 – obiekt 414; 5 – obiekt 417; 6 – obiekt 427; 7 – obiekt 429; 8, 9 – obiekt 431; 10, 11 – obiekt 457; 12 – obiekt 410; 13, 14 – obiekt 416 (rys Z. Nowakowski)

Fig. 6. Legarda, site 1, Gostynin commune, mazowieckie voivodeship. Ceramics of Lusatian culture: 1, 2 – object 352; 3 – object 404; 4 – object 414; 5 – object 417; 6 – object 427; 7 – object 429; 8, 9 – object 431; 10, 11 – object 457; 12 – object 410; 13, 14 – object 416 (drawing by Z. Nowakowski)

Ryc. 7. Legarda, stan. 1,
gm. Gostynin,
woj. mazowieckie.
Ceramika z okresu
wczesnegośredniowiecza:
1 – obiekt 6; 2 – obiekt 21;
3 – obiekt 23; 4-6 – obiekt
26 (rys. M. Trzeciecki)

Fig. 7. Legarda, site
1, Gostynin commune,
mazowieckie voivodeship.
Ceramics from the early
Middle Ages period:
1 – object 6; 2 – object 21;
3 – object 23; 4-6 – object 26
(drawing by M. Trzeciecki)

wazy i talerze (Ryc. 5 i 6). Ornamentyka naczyń zawężyła się do: rozbudowanych form elementu linii rytej (układy horyzontalne, wertykalne i diagonalne, ornament jodełkowy), różnego typu odcisków czy nakłuc współwystępujących z liniami rytymi, ornamentu palcowego (szczypanie), listwy plastycznej i otworków podkrawędnych. Ta kategoria źródeł jest głównym datownikiem

zjawisk lużyckich na badanym stanowisku. Po wstępnej analizie wydaje się, że materiał ceramiczny reprezentuje przynajmniej dwie fazy zasiedlenia przez ludność kultury lużyckiej: schyłek IV i V okresu epoki brązu oraz fazę HaD (Dłubakowski, Affelski 2008).

Podsumowując wyniki analizy substancji archeologicznej związanej z KŁ, na stanowisku w Legardzie,

zwrócić należy uwagę przede wszystkim na szczególne zjawisko, jakie udało się zaobserwować w pozyskanym materiale zabytkowym, a mianowicie recepcję w miejscowym środowisku „łużyckim” różnych elementów kulturowych, czasem wywodzących się z obszarów dość odległych, jednak generalnie napływających z kierunku zachodniego, północno-zachodniego czy też południowo-wschodniego. Decydujące znaczenie miała w tym wypadku – jak się zdaje – bliskość Kujaw oraz komunikacyjna funkcja Wisły.

▪ OSADNICTWO OKRESU Wczesnośredniowiecznego

Na podstawie analizy ceramiki naczyniowej z wypełnisk oraz charakterystycznych cech morfometrycznych, na okres wczesnośredniowieczny wydatowano łącznie jedynie osiem obiektów osadniczych (jam). Są to obiekty 6, 21, 23, 24, 44, a także zapewne obiekty 31, 78 i 79 – zbliżone do powyżej wymienionych charakterem cech morfometrycznych.

Ceramika tego okresu reprezentowana jest przez 114 fragmentów (Ryc. 7). Poddany analizie niewielki zbiór tego typu źródeł reprezentuje zwarty nurt „ceramiczny”

w aspekcie stylistyczno-morfologicznym. Można więc stwierdzić, że pod względem technologicznym i stylistycznym zespół naczyń ze stanowiska 1 w Legardzie znajduje analogie w materiałach z nielicznych stanowisk archeologicznych z terenu Mazowsza, datowanych na XII-XIII w. (Trzeciecki 2008).

▪ ŚLADY OSADNICTWA NOWOŻYTNEGO

Na okres nowożytny wydatowano ogółem 32 obiekty osadnicze (27 jam, 2 dołki postłupowe oraz 2 rowy). W przypadku 29 obiektów chronologię ustalono na podstawie występowania w nich materiału zabytkowego – przede wszystkim pojedynczych fragmentów ceramiki. W przypadku pozostałych obiektów, na ich nowożytne datowanie wskazywał charakter wypełniska.

Zbiór ceramiki nowożytnej zarejestrowany na stanowisku 1 w Legardzie zamknął się w liczbie 355. Niewielka liczebność i znaczne rozdrobnienie analizowanego zbioru naczyń utrudnia precyzyjne wyznaczenie ram chronologicznych. Cechy technologiczne, udział poszczególnych grup gatunkowych, wreszcie ukształtowanie nielicznych zachowanych górnych partii naczyń, pozwala datować je na XVIII – początek XIX w.

Bibliografia

Dłubakowski Z., Affelski J. 2008. *Osadnictwo ludności kultury łużyckiej na stanowisku Legarda 1, woj. mazowieckie*. W: Wyniki ratowniczych badań archeologicznych na obwodnicy Gostynina w miejscowości Legarda, st. 1 (niepublikowana praca w archiwum NID).

Kondracki J. 2002. *Geografia regionalna Polski*. Warszawa.

Matuszewska A. 2008. *Osadnictwo neolityczne na stanowisku Legarda 1, woj. mazowieckie*. W: Wyniki ratowniczych

badań archeologicznych na obwodnicy Gostynina w miejscowości Legarda, st. 1 (niepublikowana praca w archiwum NID).

Trzeciecki M. 2008. *Osadnictwo średniowieczne i nowożytne na stanowisku Legarda 1, woj. mazowieckie*. W: Wyniki ratowniczych badań archeologicznych na obwodnicy Gostynina w miejscowości Legarda, st. 1 (niepublikowana praca w archiwum NID).

Summary

Jakub Affelski, Zbigniew Dłubakowski

Archaeological excavations at a multicultural settlement in Legard, site 1 (AZP 52-52/1), Gostynin commune, mazowieckie voivodeship, in 2005-2006

Archaeological rescue research at site 1 in Legard, Gostynin commune, mazowieckie voivodeship, preceding the construction of the Gostynin ring road, was conducted in seasons 2005 and 2006. The exploration covered a total area of 17,244.16 m². During the research 452 movable objects were found and explored, and numerous monuments were acquired, including 13,986 fragments of ceramic vessels, 170 fragments of animal bones, 89 flint items and 7 stone items. The chronology of uncovered monuments has a wide time span: from the Stone Age until the modern period.

The settlement phase connected with the Neolithic period is represented by a scarce set of sources: 1 object (389), 3 fragments of ceramic vessels, and 1 fragment of a tetrahedral flint axe. The sources represent a single episode related to the developed Funnel Beaker culture.

The settlement developed during the Bronze Age and the early Iron Age (characterised by the Hallstatt D period). Within this taxon, 413 objects, 12,563 fragments of ceramic vessels (Fig. 5 and 6), 81 stone tools, 4 stone axes (Fig. 6), a fragment of a stone quern, 2 fragments of spindle-whorls, 1 clay disk, and 230 post-consumption fragments of animal bones were found.

114 fragments of ceramic vessels and eight dugout objects with a depositional character (Fig. 7) date back to the early Middle Ages (12th-13th c.). The modern phase is represented

by 32 depositional objects, and 355 fragments of ceramic vessels.

Considering the entire collection of sources acquired during the rescue activity at site Legarda 1, the remains of the settlement connected with the Lusatian culture appear to be the most interesting. Attention must be paid to a particular phenomenon observed in the acquired monumental material related with this cultural taxon, that is the reception at the local "Lusatian" environment of various cultural elements, at times

coming from rather distant areas, yet, generally coming from the west, the north-west, or the south-east. The proximity of culturally creative Kujawy, and the communications function of the Vistula River – as it would seem – were of great significance. The sources acquired at the studied site, connected with the settlement of the Lusatian culture, are very illuminating in the context of the Gostynin Lake District, even more so because the scope of excavation research in this area has been rather poor.

■